

ՅՈՒՑԱԿ ՄԱՅՐ ԱԹՈՒ Ս. ԷՋՄԻԱՇՆԻ ՆՈՐ ՍՏԱՑՎԱԾ ՁԵՌԱԳՐԵՐԻ

«Էջմիածին» ամսագրի խմբագրությունը տարիներ առաջ սկսել էր Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի ձեռագրաց ցուցակի հրատարակությունը: Սակայն 1944 թվի առաջին համարում մեկ ձեռագրի նկարագրությունը լույս տեսնելուց հետո, խմբագրությունից անկախ պատճառով, ցուցակի թերի մնաց, Այժմ, երբ Մայր Հայրենիքի և Միյուտքի թեմերից բավականաչափ նվեր ձեռագրեր են ստացված Մայր Աթոռում, հայագետների լայն շրջանի օգտագործմանը համար դյուրություն ստեղծելու նպատակով, անհետաձգելի խնդիր է դառել նրանց ցուցակի հրատարակությունը:

Նման ցուցակի հրատարակությունը անհրաժեշտ է և այն տեսակետից, որ յուրաքանչյուր նվիրատու ի վիճակի կլինի իրազեկ դառնալ իր ուղարկած ձեռագրերը Մայր Աթոռում ստացվելու մասին և, մյուս կողմից, խրախուսել օրինակ կհանդիսանա ձեռագրի ունեցող մեր հայրենակիցների համար՝ կորստից և փչացումից փրկելու համար իրենց ձեռագրերը ուղարկել Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին, ուր ամենից ապահովվային է խնամքով պահելու մեր գրասեր պապերից մեկ մնացած նվիրական հիշատակները:

№ 1

ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Թերթեր՝ 303.—Պրակներ՝ 22, յուրաքանչյուրը, միջին հաշվով, 12 թերթից: Մեծուքյունը՝ 24×18×6,3:—Նյութը՝ դեղնած հաստ թուղթ:—Կազմը՝ կաշեպատ տախտակ՝ դրոշմված գծազարդերով: Ներսից փակցված է կարմրագույն տպածո կտավ:—Վիճակը՝ սկզբից և վերջից թերի է, պրակները կազմելու ժամանակ խառնված են: Կան ցեցակեր թերթեր, որոնց մի մասը նորոգված է:—Գրությունը՝ միա-

սյուն:—Տաղերը՝ միջին հաշվով 42:—Գիրը՝ խոշոր բոլորագիր:—Ձադագրեր՝ կան թռչնագրեր: Վերնագրերը միշտ կարմիր թանաքով:—Ժամանակը՝ ՋԼԵ (1486 թ.):—Գրիչը՝ Հովսեփ:—Կազմողը՝ Անանիա:—Տեղը՝ Ագոզիսի Աստվածածին վանքում (52բ, 301ա):

Սկզբից թերի. սկսում է կրորդ պրակից.

«... Ռամիք վերածեր,
Ընկալ զերգս բարի,
Ռաբուն հաւաքեալ,
Ռամեալ բոլորիա,
Ռամք քեզ ժողովեա,
Լոյս մեզ առաքեա...»:

ՀԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆՆԵՐ

Թ. 52բ.—Բարեխաւսութեամբ սրբոյն Սարգսի զարավարին եւ ամենայն սրբոց նահատակութեամբ, որ աստ կան հաւաքեալ, ողորմեալ Տէր գծողի սորալ Յովսեփի:

Թ. 302ա.—Փառք արարչին ամենալին, եւ գովութիւն ամէն յեզուի.
Հոգի Սուրբ Տէրն ամենի,
Լիցի պահող տէր Յովսեփի,
Պարգեւք առատ ի սա հեղցի,
Եւ անփորձ պահէ զսալ աշխարհի,
Զգրող յայս գանձարանի:

Թ. 301ա—302ա.—Փառք ամենալսուրբ Երրորդութեան... Որ ետ կարողութիւն տկար ոգոյ եւ մեղսասէր եւ ախմար անձին Յովսեփի լոկ անամբ արեղայի հասանել յաւարտ այսրմ գանձարանի յամի ՋԼԵ (1486 թ.) թրվականի մերումս տումարի: Որ գրեցաւ ի վանքս Ագոզեաց ընդ հովանեաւ ամէնալինեալ Սուրբ Աստուածածնիս եւ Սուրբ Թումայ Առաքելոյս առ ոտս երջանիկ եւ փառաւոր հաւրս եւ հայրապետիս մերոյ Տէր Ազարիին: Աստուած ընդ երկայն աւուրս պահէ, ամէն: Այլ եւ զմիարարնս վանաց՝

զՏէր Բարսեղ հայրաչգլուհի եղբայրն իմ եւ դասավար վանացս, զՏէր Հայրապետն՝ ամենայն բանի հոգսատար, զՏէր Շմատունն՝ հայր պետ վանացս, զՏէր Անանիայ՝ քաջ գրագիր եւ կազմող, զՏէր Յովանէս եւ զԻւր աշակերտն Փիլիպոս, սաղմոսեղծողքն՝ զՏէր Թադէոս Դեխայն, որ անոշահամ գինով զմեզ ճաշակեաց, զՏէր Յակոբն, երախտաւոր վանացս, զՏէր Դանիէլ՝ փականակալն: Քրիստոս Աստուած զսոսայ ի խորին ծերութիւն հասուացէ, որ շատ աւգնականութեամբ սպասաւորեցին մեզ եւ կերակրեցին ամենայն բարութեամբ: Եւ զայլ աշխատաւոր վանացս՝ զտնտես Պապն, զՄուրբերի Աբրահամն եւ զայլսն: Աստուած նոցա աշխատանացն վարձս հատուցանէ, ամէն:

Զստացող դանձարանիս զՏիրանանց, որ ստացաւ զսա յիշատակ իւր եւ ծնաւուց իւրոց եւ ամենայն արեան մերձաւորացն՝ զհայ(ր)ն իւր Վարդան եւ զմայրն իւր Ղադամ, եւ զեղբայրն իւր Վարդան, եւ զքուրն իւր Ըսթէ եւ զայլ ամենայն արեան մերձաւորսն՝ զՍախաթան, եւ զՍէվիյի, զՈխաթան, զՓիրաթան, զԱղաջան, զԱմիրջան, զԱսֆար, զԴմախաւայ, զԱխեջան, Քահնափուշ, Ամնադին, զԱրնալ, Ասուգան, Փէրիխան, Թուրուանդայ:

Արդ՝ աղաչեմ զամենեւեան, որք հանդիպիք սրմայ տեսութեամբ կամ աւուրութեամբ ինչ իւրիք, կամ արինակեով, յիշեցէք ի միտս բարի եւ ի հայցւածս պատկանաւորս: Զստացող լուսազարդ տառիս զՏիրանանց, Վարդանայ դուստր, զկողակիցն իւր Ղադամ յիշեցէք ի բարի:

Եւ զիս՝ զբաղմամբ եւ զանարհատ գրիչս զՅովսէփ յիշել աղաչեմ, որ շատ և բազում աշխատեցայ ի գրելն սորայ: Բայց սխալանաց եւ խոշորութեան սորա անմեղադիր լեւրութ, վասն զի կար մեր այս է: Այլ եւ զդպիրքս՝ զՈւրուբաբէն, զՄկրտիչն, որ զթուղթն կոկեցին, յիշել աղաչեմ, զՏէր Ներսէս կոչսակրաւս բաբղայն, որ շատ աշխատեցաւ ընդ նմին, եւ զխանդ Վելին, որ զստակն ապասպարեց, յիշել աղաչեմ:

ՀԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Թ. 302բ.— Փառք ամենայ սուրբ Երրորդութեան... Արդ եւ Տիրանս զնեցի զգանձաշատարս Ժ (100) թանկայ յիշատակ ինձ եւ ծնողաց լիտոց՝ Վարդանին, եւ Ղատամին եւ դստերացն իմոց՝ Ասուգանին, Փարիսանին եւ Սրաթին: Եւ զփեսային իմ՝ զԲահնափուշն, եւ զուստա Ախիջանն, եւ զՊուտաղն, եւ զհոգոյ Երդին իմ՝ ըզուստա Աթաջանն, եւ զԹոննին իմ՝ զՄարի խաչայն, զԱբրալունն, զՍաւալան, զՂուլիչանն, զԱմնադինն, զԷնալն, զՍաւթանն, զՓաշա խաթունն, զՄաղթում փաղէն, զՍաւթան խաչան, զԵսախեան խաթունն, զԱսիլեան խաթունն, եւ Սինաբա-

րիմն, զԽուզու խաչայ, զՓիրուզ բաղուն, զԻնամ փաղէն, ամէն:

Թ. 303ա.— Յիշեցէք ի Քրիստոս զկեղեցոյ միաբանքս՝ զՏէր Մարգարէն, զՏէր Միսիթարն, զՏէր Պողոսն, զՏէր Մաթէոսն, զՏէր Ներսէսն, եւ ինձ Հակոբիս եւ Պաւղոս կազմողաց եւ զՅերի դրողացս: Յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաթս Դեր եւ վարդապետի իմոյ՝ Տէր Ազարիա քաջ փիլիսոփայի եւ մահապախ Տէր Ստեփանոսին: Ի թերանով Աստուած ողորմի ասացէք եւ Աստուած ձեզ ողորմեսցի, ամէն:

Նորոգեցաւ զանձարանս Թովն հայոց ՌժԱ.Ին (1562): Արդ՝ աղաչեմ զձեզ, ո՛վ լուսնորս դասք բահանայից, յիշեցէք ի մաքրափայլ եւ յերկնագոյնց յաղաթս Դեր զբարեմիտ եւ հեղահոգի զ(Տիրան)ս յիշատակ հոգոյ իւրոյ (և) ծնաւուցն՝ հաւրն Ղուլու փաղին եւ մարն՝ Փաշաջանին, եւ կողակիցն իմ՝ Սուլթանաթունն, և որդին իմ՝ Տէր Միսիթարն եւ միւս որդին, որ հանդուցեալ է առ Քրիստոս՝ Անտունն, եւ զստերքն իմ՝ Սիրագուստն, Սազգարն, եւ Թոռոնքն իմ՝ Յովհաննէսն, Գրիգորն, Անտունն եւ զամենայն արեան մերձաւորսն՝ զհարսն իմ՝ Փարէզ խանն, զԷնադանին եւ զհանգուցեալսն յիշեցէք ի Քրիստոս եւ Աստուած ողորմի ասացէք եւ Աստուած ձեզ ողորմեսցի, ամէն: Ռ.Ին (1616): Զվերջին ստացաւ սուրբ գրութեան զբարեմիտ Միսիթար Բահնայն, յոր ստացաւ զսա հալալ... (պատուով է):

№ 2

ՅՐԱ ՊԵՏՐՈՍԻ ԳԻՐԲ ՅԱՂԱԳՍ ԱՌԱՔԻՆՈՒԹԵԱՆՑ

Թերթեր՝ 259:— Պրակներ՝ 22, ամեն մի պրակը 12 թերթից:— Մեծուրյունը՝ 20×15×4,3:— Նյութը՝ սովորական թուղթ:— Կազմը՝ կաշեպատ տախտակ տպածո զարդագծերով: Կազմի առաջին երեսի վրա տպված է ձեռնոցով. «Յիշատակ է պարոն Իսախանին, թվին ՌժԻԴ (1674):»— Ձեռագրի վիճակը՝ բավարար:— Դուրյունը՝ երկսյուս:— Դառակի թղթեր՝ 157թ.—162թ.:— Տաղերը՝ միջին հաշվով 28:— Գիրը՝ նոտրո:— Զարդագրեր՝ վերնագրերը կարմիր թանաքով, կան թիւ թվով լուսանցազարդեր: Սկզբնատուները՝ թղթագրերով:— Դրիչը՝ Ոսկան:— Դուրյուն ծամեալը՝ ՌժԻԴ (1673):— Պատվիրատուն՝ Իսախան:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Թ. 1ա.— «Գիրք Յաղագս Առաքինութեանց:— Զօրութիւն ելանէր ի նմանէ եւ բռնիքը զամենեւեան...» (ԺԳ գլուխ):

Թ. 20ա.— «Յաղագս երից աստուածային առաքինութեանց:— Յետ ասելուն յառաքինութեանցն հասարակաբար...» (Կ. գլուխ):

Թ. 163ա.— «Յաղագս յետայ:— Մընալ զմեզ վերադարձն ի յոյսն կենդանի ի յանթառամ ժառանգութիւնս...» (ԺԳ գլուխ):

Թ. 201ա.— «Յաղագս սիրոյ:— Դուլս պատուիրանին սէր է ի սուրբ սրտէ...» (ԻԳ գլուխ):

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Թ. 1բ.—Ցանկ Գրոց Պրոկղի:

Թ. 4ա.—Սիմեոնի Գառնույ Յպիսկոպոսի առաքել Մեկնութիւն Գրոցն Պրոկղի: (Ա—Մժ հատվածներ):

Թ. 193բ.—194ա.—Յիշատակարան քարգմանողի գրոցս.— Թարգմանեցաւ գիրքս Պրոկղի Դիաղոսոսի Պղատօնական իմաստասիրի ձեռամբ Սիմեոնի անպիտան քահանայի եւ կրօնաւորի ի վրաց լեզուէ ի հայ լեզուս ի յերկիրս Հայոց, ի վանս վրաց, որ կոչի Պղնձահանք, ի յաւիտենից թուականին վեց հազար եօթն հարիւր ՄՁ թուին: Արդ՝ աղաչեմ գձեզ ո՛վ եղբայրք, ներել ինձ, զի յոյժ աշխատութեամբ թարգմանեցի. նախ՝ զի ոչ էի արժանի այսպիսոյ սպասաւորութեան, սակայն շաղախեալ գոլոյս մեզօք: Երկրորդ՝ զի յոյժ ծերացեալ էի եւ տկարացեալ յաշաց, և մտաց եւ ի զօրութենէ, զի զվազստուն ամենեօք էի: Իայց զի ո՛չ էր թարգմանեալ սա ի մեր լեզուս, յայն սակս թարգմանեցի, զի մի պակաս լինիցի սա յազգէս մերմէ: Արդ, աղաչեմ, որք ընթեռնուք եւ կամ օրինակէք, յիշեալք յաղօթ զիս, եւ զիմ փոքր բանս գրեսցիք զկնի. եւ դուք յիշեալ լիշիք ի Քրիստոսէ Աստուծոյ մերմէ, որ է օրհնեալ յաւիտեանս, ամէն:

Թ. 194ա.—195ա.—Բան առ ընթերցողս.— Իրտասցիք եւ զայս վերջապէս, սիրելի՛ք իմ ուսումնասէր եղբարք, զի այս գրոցս Պրոկղի, յետ ժամանակաց, Յաթնելափօս կոչեցեալ Եպիսկոպոս ոմն արարեալ էր զլուծմունս նախապէս: Եւ յետոյ, ի թուականութեանս հայոց հազարերորդի ուսումնասէր քահանայ ոմն Սիմեոն անուն, թարգմանեալ է զսա հանդերձ լուծմամբն Յաթնելափօսին ի վրաց լեզուէ ի հայ լեզուս: Իսկ ի հազար հարիւր թուոյն մերում Ջուղայեցի Սիմեոն գերիմաստ վարդապետն, որ էր եպիսկոպոս Գառնույ, վերբստին արար սմա զնոր լուծմունս պարզ ոճովս, որք ի նաւարտս իւրաքանչիւրոց պրակաց բնաբանիցն եղեալք կան: Նաեւ սոյնոյ վարդապետիս է արարեալ զքերականութիւնն, զտրամարանութիւնն ըստ լեզուիս հայոց, նաեւ զայն, որոյ յսկզբանն ասէ. Եւ բառքն ասելիք են այսոքիկ, թերեւս եւ զայլ բանս: Բայց այս վարդապետս, ըստ շնորհաբուխ մտաց իւրոց, ի մեկնելն զգիրս զայս, յուրեք յուրեք(ք) ոչ է այնքան հոգ տարեալ զբառից եւ զբանից ըստ շարադրութեանն, զորս իբր զիւրիմաց գոլ վարկելով զանց էր արարեալ:

Այլ եւ ի յոլով տեղիս բազում սխալմունք եւ աղճատմունք եւ էին ներմուծեալք ի գիրս յայս ի յանհմուտ գրչաց եւ յօրինակաց վասն խորթամիտ շարադրութեանն: Յորոյ պատճառ է որքան յայս գիրս յառաջանային անտեղե-

կութիւնք եւ կորուստ մտաց բանիցն: Վասն որոյ, ես, յետինս ի բանասիրաց Սիմեոն վարդապետս յերկրէն Այրարատու, ի քաղքէն Նրեանու, եւ միաբան սրբոյն էջմիածնի ընդհանրականի աթոռոյն, գոլով իբր սիրահարեցեալ ի գրոցս յայսմանէ, ի թուականութեանս մերում ՌՃՂԹ (1750), ժողովեցի առ իս բազում օրինակս գրեցեալս ի հնոց եւ գրեցի զայս իմով ձեռնագրով, որ թէպէտ անսխալ միայն Աստուած է, նաեւ գիրս իմ յոյժ տգեղատես, սակայն յամենայնի ջանիւ կարի ուշադրութեամբ եւ մտաւորութեամբ գրեցի: Նաեւ զոմանս բանս զանց եղեալսն ի սիմեոն վարդապետէն լուծեցի ըստ կարեաց իմոց եւ եղի յաւարտսն Սիմեոն վարդապետի լուծմանցն իւրաքանչիւր լուսանցսն հանդէպ իմոց բանից սկզբանց գծագրեցի զխաշանշան գիծս, որովք որոշեցին բանք իմ եւ Սիմեոն վարդապետին: Ուրեմն, ի դնելն թուոց հանդէպ բնաբանից, եւ լուծ՝ հանդէպ լուծմանց Սիմեոն հեղինակին իմոյ, դնի եւ խաշ հանդէպ իմոց բանից:

Վասն որոյ աղաչեմ գձեզ, որք հանդիպեալք այսմ, հաւանիցիք, եւ օրինակել կամիցիք, գրեցէք եւ զիմ բանսն իւրաքանչիւրն տեղուոյ, եւ նոյնով խաշանիշ գծին որոշեցէք, որովք յատկասցին իւրաքանչիւրքն եւ զիս հանդերձ իմայնօքն յիշեալք ի յաղօթս ձեր տալով զփառս տուղին ամենայն շնորհաց: Իսկ եթէ տշ հաւանիցիք իմոցն բանից, մի գրիցէք, սակայն մի մեղադրիցէք զմեզ իբր դատաւոր լինելով ի վերայ այլոց, զի մի է Տէր եւ դատաւոր ամենայնի: Որում փառք յաւիտեանս, ամէն:

Թ. 1ա.— Գրոցն Պրոկղի: Արարեալ ի Սիմեոնէ Գառնույ եպիսկոպոսէ յառաջագոյն ի ՌՃ (1651) թուականին մերում: Իսկ ի ՌՃՂԹ (1730) թուոյ մերում վերստին սրբադրեցեալ ի բազմաց հեղինակաց եւ ոմանց դժուարիմաց բանիցն եւս նորապէս արարեալ լուծմունս խառն ընդ առաջնոյն եւ ուրոյն նշանաւ տեսա՞ն Սիմեոնի գերերջանիկ Հայրապետի Ամենայն Հայոց ի վարդապետութեան իւրում: Յորոց ձեռագիր հեղինակէն օրինակեցա՞ւ գիրքս այս ի վայելումն նորին յետնեալ ծառայիս տէր Իսահակ մեղսակիր արեղայիս ի թուոյ Փրկչին ՌՉՀԱ (1771) եւ ի մերում թուոյ ՌՄԻ (1771) ապրիլ ամսոյ 2 (6), ի գերահաւաք Աթոռս Ամենայն Հայոց ի Սուրբ էջմիածին:

Թ. 165բ.— Զմեղաւոր Մատթէոս գրիչս յիշել աղաչեմ ո՛վ եղբարք:

Թ. 187ա.— Զերում ազնութեանդ պարտական ծառայ և տտից զմեղաւոր Մատթէոս սեւազգեստ գրիչս յիշել աղաչեմ, աղաչեմ:

ՀԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

Սկզբից երրորդ պահպանակի շուտ տված երեսի վրա. «Գնեցի պարոն Կարապետ Բաղդասար Լեւոնիցն 12 ուսի, 8 անայ, 1883 թիւ 19 լունի(սի), Ռանգուն, Հայրապետ դ(ի) Տնտեսին»:

№ 5

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԲԱՌԱՐԱՆ

Թերթեր՝ 284.— Պրակներ՝ 15, լուրաբանչուր պրակը 12 թերթից:— Մեծաբլուր՝ 16,5×10,2×5,4.— Նյմբը՝ թուղթ:— Կազմը՝ կաշեպատ տախտակ:— Պանպղանակը՝ մի թերթ մագաղաթ, հին գոթական գրութեամբ:— Վիճակը՝ ոչ բավարար, ցնցակեր. կազմը փոքր ինչ քայքայված. վերջում մի քանի թերթ պակասում է:— Գրությունը՝ մինչև 130թ. միասյուն, իսկ այնուհետև՝ երկսյուն: Տողեր՝ միջին հաշվով 23:— Գիրը՝ նոսր, սկզբնատառերը կարմիր թանաքով:— Գրությունը քվակներ՝ ՌճՀԹ (1730):— Պատվիրատուն՝ Բարսեղ վարդապետ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Թ. 1թ.— Ընդօրինակությունն Խաղեի վանքի արձանագրութեան.— Այս է թագաւորն Վասակ, զոր կայ ի վանս Խաղէի: Աստժաւ, ես Վասակ արքայ միաբանեցայ սուրբ ուխտիս Խաղէի եւ միաբանքս տուին Բ(2) ժամ Նոր Կիրակին. կատարիչքն օրհնին յԱստուծոյ, թուին 24 (1311):

«Սկիզբն կամեցող եղեւ շինութեան զաւթիս, ես տկար նուաստողի Յոհաննէս եպիսկոպոս կատարեցի բազում աշխատութեամբ, որք երկրպագէք, յիշէք ի Տէր. թուին 21Ը (1279):»

«Աւանես Հոգիդ Սուրբ Աստուած ճշմարիտ, ամէն»:

Թ. 2ա.— Սիմէօնի վարդապետի Զուղայեցոյ արարեալ Քերականութիւն ըստ Էնգուի մեքում հայկազանց:— Քերականութիւն է գիտութիւն տառից եւ աւսութեանց...»: Վշ. թ. 69թ:

Թ. 70ա.— Անխորագիր, փոքր աղոթք: Սկ. «Քրիստոս Աստուած շնորհեաց եկեղեցեաց հաստատութիւն, քրիստոնէից անդորութիւն...»: Վշ. թ. 70ա:

Թ. 70բ.— Ընթերցութեան ի Դանիէլէ մարգարէէ.— «Յամին ութուասաներորդի, Նաբուգոդոնոսորայ արքայի...»: Վշ. թ. 73ա:

Թ. 74ա.— Անխորագիր, Ներսող՝ նվիրված Քրիստոսին, Մովսէսին, Դանթին եւ այլոց: Սկ. «Իսկականն էութիւն եւ անհղանելի գոյացութիւն, անսահման բարութիւն եւ ինքնաբաւական զօրութիւն...»: Վշ. թ. 101թ:

Թ. 102ա.— Արհնութիւն ժողովրդեան եւ շրջաբերականի: Սկ. «Ի դժուրեանց տեսնն Աստուծոյ ամենակալէն եւ ի վերնական պետականէն, ի յեռանձնեայ աստուածութիւնէն...»: Վշ. թ. 110թ:

Թ. 111ա.— Անխորագիր: Սկ. «Ամենասուրբ Հոգին, որ զարդարեաց զտիեզերս ամենայն, զարդարեաց էւ զձեզ, ի զարդ անկողնատեղի...»: Վշ. թ. 113ա:

Թ. 113ա.— Անխորագիր: Սկ. «Այլ եւ բարեխօսութեամբ Սուրբ Աստուածածնին, և Սրբոյն Յովհաննու Կարապետին, եւ Սրբոյն Ստեփաննոսի նախավկային...»: Վշ. թ. 115ա:

Թ. 115ա.— Անխորագիր: Սկ. «Այն անհղական, բազումն Փր(կ)չական, գութն արարչական...»: Վշ. թ. 117թ:

Թ. 117թ.— Անխորագիր: Սկ. «Եւ որպէս օրհնեաց զԴաւիթ արքայ եւ զՍողոմոն եւ զամենայն բարեպաշտ թագաւորսն որ ի տանէն Դաւթի եւ յաղթող արար ընդդէմ Գողիաթու...»: Վշ. թ. 118ա:

Թ. 118ա.— Անխորագիր: Սկ. «Այլ եւ ժողովրդապետն ամենայնի Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս օրհնեաց զառհասարակ ժողովրդականքը...»: Վշ. թ. 119թ:

Թ. 119թ.— Անխորագիր: Սկ. «Արհնեալ է արարչադործ Աստուած եւ շնորհաբաշխն ամենեցուն, անճառելին, անքննելին...»: Վշ. թ. 122ա:

Թ. 122ա.— Անխորագիր: Սկ. «Այլ եւ որպէս Տէրն մեր ամենի զԱբրահամ ընտրեալ իւր սիրելի երկրցա հրեշտակօք ի խորանն նորա հանգանակի...»: Վշ. թ. 126թ:

Թ. 126թ.— Անխորագիր: Սկ. «Այլ եւ մխիթարիչ Հոգին Սուրբ ճաճանչ Աստուած եղէն լուսովն, որ քաղցր բարձառ հնչմամբ ճառադայթեցաւ ի սուրբ վերնատանն...»: Վշ. թ. 129թ:

Թ. 129թ.— Աղօթք զոր կարդան ի վերայ հիւանդաց: «Տէր Աստուած, որ դժածդ ես եւ ողորմած...»: Վշ. թ. 130ա:

Թ. 130ա.— Անխորագիր: Սկ. «Աղաչեմք զքեզ Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս եւ խնդրեմք առատ ողորմութիւնէ քումմէ...»: Վշ. թ. 131ա:

Թ. 131ա.— Բառարան:

Սկ. «Արրիար Ա.

Արարելով	անշէն
Աբանայ	հօր արհնութիւն
Աբարիմ	անցք կամ անցանդօք...
Փարաւարացեալ	գիրացեալ
Փարաւօն	վան... (թերի):

ՀԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Թ. 1բ.—«Թուին ՌժՁԹ (1730): գեկտեմբեր, ի վա-
յելուսն տիրացու եղիպարին»:

Թ. 2ա.—«Ես Թոմաս վարդապետս ըստացայ
սուրբ գիրքս քիմ հօրեղբոր որդի Հասանին թվին
ՌժՁ-ին (1731) գեկտեմբերի ԻԹ (22):

«Ես անարժան Հասանս գիրեցի»:

«ՌժԺԱ (1711) վարդապ. Սուրբ Խաչին ձեռնադրեց
Յոհաննէս վարդապետ Տէր Խաչատուրն»:

Ն 6

ՅՈՒՍՏՈՒԱՊԻ

Թերերը՝ 235:— Պրակները՝ 20, միջին հաշ-
վով յուրաքանչյուրը 12 թերթից:— Մեծուրյունը՝
29,5×16×3,7:— Նյութը՝ սպիտակ թուղթ:— Կազ-
մը՝ կաշեպատ տախտակ, վրան զանազան զարդա-
րանքներ տպված:— Պահպանակներ՝ 2 հատ առա-
ջից՝ հասարակ թղթից:— Ձեռագրի վիճակը՝ բավա-
րար:— Գրությունը՝ Երկսյուն:— Դատարկ բլբեր՝
196թ—198ա, 205թ—206թ, 210ա—211թ:— Տողերը՝
27—28:— Գիրը՝ նոսր:— Վերնագրերը՝ կարմիր թա-
նաքով:— Ժամանակը՝ Ժ: դար:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Թ. 1ա.— «Ցանկ վասն յուստոյապի ա-
րարողութեան, յորում կայ այ(ս)քան ինչ»:
Վջ. Թ. 6ա:

Թ. 6բ.— «Բան առ իմաստաւենչ ընթեր-
ցողս...»: Վջ. Թ. 7ա:

Թ. 8ա.— «Սկիզբն արացցոյք Աստծաւ
վասն յայտնութեան եւ իմաստութեան
ստուգապի արուեստիս, որ է գործիք երկրա-
շարքութեան եւ աստեղաբաշխութեան, որ է
մեծ իմաստութիւն ուսումնասիրաց:— Դուռն
առաջին վասն ցուցանելոյ գործարանացն, որ
կայ ի վերայ նորա» (170 գլուխ): Վջ. Թ. 69ա:

Թ. 69ա.— «Ցանկ ուստոյապի» (երկրորդ
գրքի): Վջ. Թ. 70ա:

Թ. 70ա.— «(Դ)ուռն առաջին որ իմանաս...»
(65 գլուխ): Վջ. Թ. 95բ:

Թ. 96ա.— «(Ա)յս ի յայլ գրոց է փոխած.
ի բան գալ ի բան...» Վջ. Թ. 130ա:

Թ. 132ա.— «Ցանկ վասն ուստոյապի եւ
աստեղագիտութեան»: Վջ. Թ. 133ա:

Թ. 133ա.— «Դուռն առաջին վասն գիտե-
լոյ երթալ...» (51 գլուխ): Վջ. Թ. 144ա:

Թ. 145ա.— «Յաղագս աստեղաբաշխական
իմաստութեան: Ուսումնասիրան մարկացոյթին
քառակի քաժանի...»: Վջ. Թ. 158բ:

Թ. 158բ.— «Վասն ծագման եւ մտման
աստեղաց: Մեծ հոգացողութենէ Հանաչել...»:
Վջ. Թ. 166ա:

Թ. 168ա.— «Ոմանք դենն յիւրաքանչիւ
կլիմայ»: Վջ. Թ. 205ա:

Թ. 207ա.— Հայտատու քյուրֆերեն աստղա-

բաշխութուն: Սկ. «Վասարիւսէմաիլէ մատ-
գայի շիմալիլէ պուլաշտուղի պուճաք դըր...»:
Վջ. Թ. 235բ:

Ն 7

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Թերերը՝ 166:— Պրակները՝ 14, յուրաքանչյուրը 12
թերթ:— Մեծուրյունը՝ 17×14×4,3:— Նյութը՝ լա-
վորակ հաստ թուղթ սպիտակ՝ քիչ դեղնած:— Կազմը՝
կաշեպատ տախտակ, երկրաշարքական գծերով զար-
դագծված:— Ձեռագրի վիճակը՝ բավարար: Սկզբից
թերի—սկսվում է 12-րդ պրակից:— Գրությունը՝ միա-
սյուն:— Տողերը՝ 21:— Գիրը՝ բոլորագիր:— Զար-
դագրություն՝ խորագրերը կարմիր թանաքով: Կան
կիսախորաններ, թռչագրեր եւ լուսանցազարդեր:—
Գրիչը՝ Գրիգոր:— Գրչութեան ժամանակը՝ 1439 թ.:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Թ. 1ա.— «Ձեռնադրութիւն քանակայից
աստիճանաց...»: Վջ. Թ. 19ա:

Թ. 19բ.— «Ձեռնադրութիւն: Յորժամ ի
քահանայութիւն զոք կոչեն ի սարկուսագութե-
նէ...»: Վջ. Թ. 40ա:

Թ. 40բ.— «Կանոն յորժամ եպիսկոպոս կամ
քահանայ կատարի մահուամբ...»: Վջ. 133ա:

Թ. 133բ.— «Յերկրորդումն աուր երբան ի
գերեզման...»:

ՀԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆՆԵՐ

Թ. 33բ.— 34ա. (նիւթքի լուսանցքում)
«Արդ՝ ես Գրիգոր ծրող պրոյս,
Յաղապս ձեր ունիւմ մեծ յոյս.
Արձակեցէք ցիս ի կապոյս,
Որ իմ մեղացն է տարեկոյս:
Նպիտկոպոս մեր նահանկոյս,
Տէր եւ տեսուչ հարկան սեռոյս,
Սուրբ քահանայք եկեղեցոյս,
Եւ նորընծայք ի յայտ ժամոս,
Ունկն դրէք իմոյ խնդրոյս,
Եւ մաղթեցէք առ Տէր Յիսուս,
Որ ճարն նա է գլորեկոյս՝
Մաքոյ գոհգիս մեղաց տղմոյս:
Իմ դեղն դուք խոցեալ հոգւոյս,
Ձի յիշեցէք անտարեկոյս,
Յիշողդ աւրհնիք յայսմ սրբոց եւ
յեկեղեցոյս ամեն»:

Թ. 165բ.— 166ա.

«.. Փառք հար համարուն,
Համագոյ որդոյն,
Փառալից հոգոյն,
Որ ետ զաւրութիւն
Եւ կարողութիւն,
Հասոյց ի յաւարտ
Այսմ համահաւաք
Հայրապետաժողով տառիս»:

Նախ քան իսկ խաչին և արհեստովին:
 Խաչալուծայ զհետ նորին:
 Արհեստի զորն ի սրբութիւն,
 Եւ զաւագանն ի ծնողութիւն:
 Շարժեալ սեղան՝ պղծեալ տաճարին:
 Մկրտութիւն մեզ ի քառութիւն:
 Պսակ վտակց է արհեստովին:
 Հաղորդութիւն մեզ ի սրբութիւն:
 Աշխարհաթաղն է ազատութիւն:
 Եւ ալքնալացն է մխիթարութիւն:
 Եւ Բնաւորի կարգ՝ կատարելութիւն:

Եւ այլ բաղմահ(ա)ւաք բան, զինչ որ
 խնդրես և պատշաճ է, կարգեցաք ի գիրքս
 յայս վասն յիշատակ հոգոց մեր ննջեցելոց:
 Գրեցաւ մաշթոցս ձեռամբ անյարմար Գրի-
 գորի և արժան (բնագրում ալսպես, և ժան ի-
 մաստով) ծառայի, առհասարակ մեծի և
 փոքրու, որ էր թիւն հայոց ՊՃԶԸ (1439), ի
 դռն և ի նեղ ժամանակի, վասն ծովացեալ
 իմոյ մեղացն: Որք վայելէք զմաշտոցս, և
 մեր ծնողացն և մեր երախտաւորաց թողու-
 թիւն խնդրեցէք ի բարեբարէն Քրիստոսէ և
 զձեր թողցէ ամենակարողն Աստուած և
 նմա փառք յաւիտեանս ամէն:

Զվերջին ստացաւ(ղ) զԱստուածանէր
 զհաւատարիմ ամենայն արհեստովեանց...»
 (պատուել է թերթը):

№ 8

ՄԱՇՏՈՅ

Թերթերը՝ 125:— Պրակները՝ 13, յուրաքանչյուրը
 10 թերթից:— Մեծութիւնը՝ 22×15,5×3,5:— Նյութը՝
 հասարակ թուղթ, քիչ գեղեցած:— Կազմը՝ կաշեպատ
 տախտակ:— Ձեռագրի վիճակը՝ առաջին երկու թեր-
 քերը փաստած, անընթեռնելի ԺԱ-րդ պրակի 4-րդ,
 5-րդ, 6-րդ, 7-րդ և 8-րդ թերթերը պատուած են:
 Առաջից և վերջից որոշ թերթերը ցեցերը ծակովել են:
 — Դրութիւնը՝ միասուն:— Տողերը՝ 19—21:— Դի-
 րը՝ բոլորգիր:— Զարդագրութիւն՝ կան 5 կիսախորան-
 ներ (թ. 1ա, 23ա, 49ա, 73ա, 81ա) և 5 լուսանցա-
 զարդեր (թ. 23ա, 49բ, 73ա, 79ա, 81բ): Հատվածների
 ստաշին քառերի սկզբնատառերը զարդանկարված են:
 Կիսախորանները և զարդանկարները անվարժ նկարչի
 գործեր են: Զարդանկարների մեջ գործ են անված
 սրճադուլն, կարմիր և սև գույները:— Դրիչը՝ ան-
 հայտ:— Դրութիւնը ժամանակը՝ 1711:— Պատվիրա-
 տուն՝ Իշխանցի Խոճա Պապի վին Մարգարիտը:—
 Դրութիւնը վայրը՝ Սեբաստիա:

ՀԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

Թ. 125բ.— Փառք Ամենայնուրեք Երրորդու-
 թեան... Արդ՝ աւարտեցաւ գիրքս, որ կոչի
 մաշտոց, ի փառս ամենամեծին Աստուծոյ, ի
 հայրապետութեան Սուրբ Էջմիածնայ տեառն
 Աղեկսանդր կաթողիկոսի, ի թուականու-
 թեան կենարարին ՌԷԺԱ (1711), ի հայոցն
 ՌՃԿ, յունիս ամսոսմն Ժ և Ը (18): Գրեցաւ

ի մայրաքաղաք Սեբաստիայ, ի դռն Սուրբ
 Սարգիս եկեղեցոյն:

Յիշատակ է մաշտոցս Իշխանցի Խոճա
 Պապին կնոջն՝ Մարգարիտին և միւս հան-
 դուցեալ կնոջն՝ Մէլէքին և իւր որդոցն՝ Աս-
 լանին, Նղիային, Տանիկին, Սարգիսին,
 Խաչատուրին, դստերացն՝ Աննային, Մար-
 քային և իւր հօրն Սինանին և մօրն Մար-
 քային:

Տէր Աստուածն ամենայնի կենդանեաց ա-
 րեւատութիւն պարգեւեացէ, ննջեցելոցն մե-
 ղաց թողութիւն և յերկնից արքայութիւն
 պարգեւեացէ և անթառամ պսակին արժանի
 արացէ, ամէն(ն): (Այստեղ ընդհատվում է
 հիշատակարանը):

ՀԻՇԱՏԱԿԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

Թ. 125ա.— «Ի գուղըն Թաճարայցի Մուսղի
 տէր Կարապետին. յիշատակ է հօր կամ մօր հոգուն,
 Թուին ՌԲՃՄԲ.ին (1803) հոգաբերի Գ.ին:

№ 9

ԱԻՅՏԱՐԱՆ

Թերթերը՝ 236:— Պրակները՝ 20, յուրաքանչյուրը
 12 թերթից:— Մեծութիւնը՝ 26×19×7:— Նյութը՝
 գեղեցիկ հաստ թուղթ:— Կազմը՝ կաշեպատ տախտակ,
 սպառն զարդարանքներով: Առաջին նրբի վրա կա
 արժաթյա փորթիկ խաչ, վրան Հիսուսի խաչելու-
 թյամբ:— Ձեռագրի վիճակը՝ բավարար:— Դրութիւ-
 նը՝ երկայուն:— Դառաւի թղթեր՝ 68բ—69ա:— Տո-
 ղերը՝ 28:— Դիրը՝ բոլորագիր:— Զարդագրեր՝ ունի
 շորս ավետարանիչների նկարները, շորս կիսախորան-
 ներ և բազմաթիւ լուսանցազարդեր:— Դրիչը՝ Խաչա-
 տուր:— Դրութիւնը վայրը՝ Արտափել:— Դրութիւնը
 ժամանակը՝ ՌՂԴ (1645):

ՀԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆՆԵՐ

Թ. 235բ.— Փառք ամենասուրբ Երրորդու-
 թեան... որ արժանի արար զնեխեալ մե-
 ղաւք և զանարհեստ և զանարժան Խաչա-
 տուր զրիչ սուտանուն քահանայ հասանել ի
 վերջին գիրս արքոյ աւետարանիս: Ի թուա-
 բերութեան հայկազեան տաւմարիս ՌՂԴ
 (1645), ի քաղաքն Արտափել: Արդ, երես ան-
 կեալ աղաչեմ զընթերցողս սուրբ աւետա-
 րանիս և զհանդիպողս յիշել ի մաքրափայլ
 յաղաթս զիս՝ զանարժան գրիչս և զձնաւղսն
 իմ, զի բազում աշխատութեամբ և ջանիւ
 գծագրեցի սուրբ աւետարանս...

(Այլ ձեռագրով) Աստուորն և ամենայն
 յարեան մերձաւորք յիշեցէք և ողորմի ա-
 սացէք, ամէն:

Թ. 68ա.— Զսակաւ ծրող սուրբ աւետարա-
 նիս, զԽաչատուր սուտանուն յիշեցէք ի
 Քրիստոս:

Թ. 111ա.— Զանաճեալս եւ դանարժան ծրողս հաշատուրս՝ սուտանուն քահանայ, եւ զծնողս իմ յիշեցէք ի Քրիստոս եւ Աստուած ձեզ եւ մեզ ողորմեսցի առհասարակ, ամէն:

Թ. 69բ.— Մածկապիւր

Խառ 2 ձ վ մ դ ե լ մ ծ ր ֆ

Թէ դպիր ես կարդա, Թէ ոչ վզիդ արա եւ հաղա:

Աղալաղված կարդացվում է՝ «Տխեծ գրիչս յիշեալ»:

ՀԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Թ. 1ա.— Որ ողորմի ստացողի գրոցս, գրարեմիտ եւ զհեղահողի Աստուծոյն, հայր իւր Փօյատն, եւ մայրն հանսուլթանն, եղբայր Մուրադին, եւ քուրն Թուրվանդէն, եւ կողակիցն Ազիզն, եւ որդիքն, Սարգիսն, եւ կողակիցն Սառնն, եւ որդիքն՝ Առաքելն, Կիրակոսն, եւ Մարգարէն, եւ դստերն Վախէն, Մայրանն, եւ միւս որդին Փօյատն, եւ կողակիցն Հայրոցն (1), եւ որդիքն Այվազն եւ Պարսամն, եւ դստերն Աստուծոյ Գայրան Սանդուխտն, Թուրվանդէն եւ հանսուլթանն եւ հանգուցեալ որդիք Թաթոսն, Գալուստն, Մարտիրոսն, Ընդստակէսն, եւ դու(ս)ար Վառվառն, եւ յամենայն յարեան մերձաւորք յիշեցէք եւ ողորմի անաղքէ նոցա, եւ Աստուած ձեզ ողորմի իւր արքայութեանն, ամէն:

Յիշեալ զդպիր Մուրադոս եւ Աստուած զձեզ յիշէ, ամէն:

Թ. 2բ.— Յիշատակ է սուրբ աւետարանս, որ ես Տէր Զարուլթիւնի որդի Անիկեցի Տէր Գրիգորս, եւ քուրն իմ Խոսրով, եւ փեսայն իմ Սարգիս, զի մեք ետուր զայս աւետարանս ի դուռն Սուրբ Վուսաւորչին Խոր Վիրապայ, ձեռամբ առաջնորդ Ներսէս վաղապատիւն, յաւիտեան յիշատակ հոգոց եւ ամենայն ն(ն)չեցելոց մերոց: Եւ որ զսա անտի հանցէ եւ ծախալէ, առաջի ատենանին Քրիստոսի ամօթապարտ լիցի աստ եւ ի հանդերձեալն, ամէն:

Թ. 3ա.— (Նախորդ ձեռագրով) Թուին ՌՄԿԷ (1818) յունուարի մէկն: Ի վերայ սրբոյ աւետարանիս եղեալ փաթուլթելոյ աղլուփանքն, որք են Դ (4) հատ շուգֆայ եւ Դ (3) յոյժ մանր խաչք:

Թ. 68բ.— Ես, տիրացու Գրիգորն, թվ. 1876 Ներսէսն վարդապետիկցն Աստուծով շատ շնորհ(ւ)ք վեր կայանք ՌՄԶԶ(1):

Թ. 183ա.— Յիշատակ է սուրբ եւ ընտրեալ ոսկէ հատընտիր եւ խոտակ սուրբ աւետարանս մուսուլմանի ընդ Ղազարին եւ որդոցն՝ պարոն Շահպաղին, Ասվատուրին եւ Թոռանցն Սեօիին, Մաթթիին, Մանուկին, Շահինին, Չալապուն, Մանասին, Շահբարամին, եւ հարսն Գուհարին, Թամամին, Խիսալին եւ Թոռնիկին, Գուպայեաղին, Նուպարին, Փարուն, եւ որք առին զսուրբ աւետարանս եւ ետուն անշնչելի յիշատակ Մուսուլմա սուրբ Ծակոր կոչի Որ եւ վարեպաշտ եւ երկուրց Ղազարն, եւ փնտարիցն Գուլումն, եւ ի հալալ

ընչիցն ետուն որ եւ մնալ յիշատակ յաւիտենից... Օվ սուրբ եկեղեցու քահանայք եւ մանկունք, խնդրեմք եւ խղաղեմք, որ մէկ հայր մեղայի յիշէ ընդ Ղազարն, եւ ուղեւորքն եւ դստերքն, եւ դուք յիշեալ լինիլիք Յիսուսէ Քրիստոսէ մերմէ, ամէն:

Եւս կրկին պարոն Այվազն եւ կողակիցն իւր Մարիամին, եւ որդոցն՝ Խաչոին, Շահնազարն, Զարիպազան, եւ այլ ամենայն մեծ եւ փոքրն, եւ դարձեալ Պետրոսն, եւ իւր կենակից Մահպուտն, եւ որդիքն՝ Ալամշէն, Ասլամն, Զարուլթիւնն, Սահրատն, Մարուխանն, եւ սոցին հին եւ նոր նշնչեցելոցն ողորմի ասա(ւ)դացն Աստուած ողորմեսցի, ամէն: Հայր մեր...

Ի Տէր Կիրակոսէ ծրեալ ՌՁԶԳ (1734) թվին ունւար իԶ (26):

Թ. 154բ.— Սուրբ Յոհաննէս աւետարանիչն է: Ես զրեցի Յովհաննէս նուստս վարդապետու դպիր Վարդանին ի 1899 ամի յունիսի 24ն: Աշտարակեցի ի Ս. Վ. Լ.:

№ 10 ԱԿԵՏԱՐԱՆ

Թերքեր՝ 308:— Պրակներ՝ 27, յուրաքանչյուրը 22 թերթից:— Մեծուրյունը՝ 17×13,2×6:— Կազմը՝ կաշեպատ տախտակ, ներքից փակցրած է կտոր՝ տպված կարմիր զարդերով:— Գրուրյունը՝ երկայուն:— Պաշտպանակներ՝ հասարակ թղթից:— Վիճակը՝ բավարար:— Դատարկ թերքեր՝ 87ա—88բ, 234ա—235բ:— Տողերի թիվը՝ միջին հաշվով 20:— Գիրք՝ բոլորգիր:— Զարդագրուրյուն՝ ունի ավտոարանի ձեւի նկարները, խորաններ եւ վերախորաններ: Կան բազմաթիվ թղթագրեր եւ դարձագրեր:— Գրուրյան ժամանակը՝ ՌՁԻԱ (1672):

ՀԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

Թ. 307բ.— Աղբիւր թերի է: Եւս միասնակաւ անբաժանելի սուրբ երրորդութեանն յաւիտեանս յաւիտենից, ամէն:

Արդ, շնորհօք Սուրբ Հոգոյն առաքտեցար զսուրբ աւետարանս ի յերկիրն Շօշ, որ ասի Ասպահան, ընդ հովանեալ սուրբ Ամենափրկչի, ձեռամբ յոգնամեղ Մկրտիչ քահանայի, փ հայրապետութեան տեսուն Յակոբի խարաղգեաց կաթողիկոսի եւ ի հովտապետութեան Տէր Դաւթի Զուլպիցոյ արհնպիտկապոսի փ քաջ բարոնմապետի հեղահողի աստուածաբան վարդապետի, ի Թուրքահայկա հայոց ՌՁԻԱ (1672) ամին, ի Թուրքաւորութեան պարսից շահ Սուլէյմանին, ի խնդրոյ բարեմիտ եւ երկիւղած... (վերջը թերի է):

ՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Հիշատակագրութիւններից երեւում է որ ձեռագիրը 1920 թվին պատկանել է Աղբիւրային քահանա Հակոբյանին, որը քնել է Զուլպիցի Հարկից (8) ութը ղուանի թողել է հիշատակագրութիւններ թ. 1բ—3ա, 85բ—87ա, 233բ—234ա էջերում, որ խնդրում է հիշել իր ընտանիքի անգամներին, բարեկամներին եւ ազգականներին:

(Շարունակելի)